

II. Abdülhamit Dönemine Ait İki Farklı Japon Alfabeti ve Türkçe Transliterasyonlarındaki Sorunlar Üzerine

Dr. Öğr. Üyesi, Zeynep Gençer Baloğlu
Pamukkale Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu
Yabancı Diller Bölümü
gencerzeynep@gmail.com

Öz

Osmanlı İmparatorluğu ile Japonya arasındaki ilk resmî temaslar 1870'li yıllarda başlamış, 1890 yılında yaşanan Ertuğrul Faciası'ndan sonra ilişkiler artarak devam etmiştir. 1890'da Türk firkateyni Ertuğrul Japonya açıklarında batmış ve hayatta kalanlar Japon kruvazörleri tarafından İstanbul'a getirilmiştir. Kazazedelerle birlikte İstanbul'a gelen Noda Shōtarō isimli Japon gazetecinin padişah II. Abdülhamit'in isteği üzerine İstanbul'da kalarak bir yandan Türkçe öğrenirken diğer yandan Mekteb-i Harbiye-i Şahane'de Türk subaylara Japonca öğrettiği ve Jiji Shinpo adlı Japon gazetesinde çalışmaya devam ettiği bilinmektedir. 2018 yılının ocak ayına kadar Noda ve öğrencilerinin faaliyetlerinden Osmanlı İmparatorluğu'nda Japonca eğitiminin eğitim öğretim çıktısı olarak değerlendirilebilecek 4 adet mektup dışında veri bulunmamaktaydı. 2018 yılında Prof. Dr. Ali Merthan Dünder'in Mecmua-ı Lügat adlı eseri bilim dünyasına tanıtmasıyla 125 yıl aradan sonra Noda ve öğrencilerinin çalışmalarının önemli bir kısmı daha gün yüzüne çıkmış oldu. Bu çalışmada, Dünder'in tanıtımına kadar Osmanlı'da ilk Japonca yayın olarak bilinen ancak Noda ve öğrencileriyle ilgisi olmayan Japon Elifbası (1908) ile Mecmua-ı Lügat'te (1893) yer alan Hiragana alfabeti karşılaştırılmıştır. Nitel araştırmaya dayalı çalışmamızda karşılaştırma sonucunda on beş yıl arayla yazılmış bu alfabelerin Türkçe transliterasyonlarında kayda değer farklılıklar olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlk Türkçe Japonca sözlük, Türkiye'de Japonca eğitimi, Osmanlı dönemi Japonca öğretimi, Japon Elifbası.

On the Transliteration Problems of Two Different Japanese Alphabets Written in Sultan Abdülhamid II Era

Abstract

The first official contacts between the Ottoman Empire and Japan started around the 1870s, and after the Ertuğrul Disaster in 1890, relations continued increasingly. In 1890, the Turkish frigate Ertuğrul sank off Japan and survivors brought back to Istanbul by Japanese cruisers. It is known that the Japanese journalist Noda Shōtarō, who came to Istanbul with the survivors, started living in Istanbul at the request of Sultan Abdülhamid II. He studied Turkish while teaching Japanese to Turkish officers in Mekteb-i Harbiye-i Şahane. In the mean time, he continued to write his column in the Japanese newspaper Jiji Shinpo. Until

Gönderim Tarihi / Sending Date: 26/05/2020

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 10/10/2020

January 2018, there was no data from the teaching and learning activities of Noda and his students except for 4 letters that could be deemed as the educational output of Japanese education in the Ottoman Empire. In 2018, after Prof. Dr. Ali Merthan Dünder's introduction of his work titled *Mecmua-ı Lügat* to the world of science, a significant part of the work of Noda and his students' works came to light 125 years later. In this study, the Hiragana alphabet in *Mecmua-ı Lügat* (1893) was compared to the *Japon Elifbası* (1908), which was known as the first Japanese publication in the Ottoman Empire until the introduction of Dünder's, but it was not related to Noda and his students. In our qualitative study, as a result of the comparison of the two works, it has been determined that there are significant differences between the Turkish transliteration of these alphabets written fifteen years apart.

Keywords: The first Turkish Japanese dictionary, Japanese education in Turkey, Japanese teaching in Ottoman Empire, Japanese alphabet.

GİRİŞ

1600'lü yılların başından beri Tokugawa ailesinin elinde bulundurduğu şogunluk (askerî yönetim), dış dünyaya kapalı olan Japonya kapılarını ilk defa silah zoruyla 1853'te Amerikalılara, ardından 1858'te kapitülasyon anlaşmaları imzalatılmak suretiyle tüm Batılı devletlere açmak zorunda kalmıştır. Tanrısal kut sahibi olduğuna inanılan imparator, varlığını simgesel olarak devam ettirirken şogun (askerî yönetici) karşıtı samuraylar ve aydınlar isyan çıkarmış, bir yıl süren iç savaş sonunda şogunu devirmişler, siyasi iktidarı imparatora vererek ülke yönetimindeki iki başlılığa son vermişlerdir. Böylelikle Meiji Dönemi olarak adlandırılan yeni bir devir başlamıştır 1868-1912 yıllarını kapsayan bu dönemde Japonya, hızlı bir Batılılaşma sürecine girerek, başta yönetim olmak üzere, hukuk, ekonomi, eğitim vs. alanlarında birçok köklü değişim yaşamıştır. Diğer taraftan, Batı'dan gelen tehlikenin farkına vararak onlarla imzalamak zorunda kaldıkları kapitülasyonlardan kurtulmanın yollarını aramaya başlamışlardır (Dündar, 2015, s. 364; Esenbel, 2015, s. 138-142). Japonların bu planlar çerçevesindeki faaliyetleri 1870'li yılların başında Osmanlı İmparatorluğu ile de temas kurmalarını sağlamış ve bu temaslar sonucunda iki ülke birbirlerine karşılıklı heyetler göndermeye başlamıştır. Türk Japon ilişkilerinin tarihi gelişim süreci ve izlenen politikalar, başka bir çalışmanın konusu olduğundan daha detaylı bilgi verilmeyecektir ancak iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesinde dönüm noktası olarak kabul edilen Ertuğrul Faciası'na yer vermek gerekmektedir. 1887'de Prens Komatsu Akihito'nun Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyaret ederek Japonya'nın en yüksek dereceli nişanı olan Büyük Krizantem Nişanı'nı Padişah II. Abdülhamit'e hediye etmiştir. Padişah II. Abdülhamit karşılık olarak 1889 yılında İmparator Matsuhito'ya Al-i İmtiyaz nişanını hediye etmek için bir heyeti Ertuğrul Firkateyni ile Japonya'ya gönderir. Görevini yerine getiren heyet, 1890'da dönüş yolunda Japonya'nın Ōshima adası açıklarında batarken beş yüzden fazla askerimiz şehit düşer ve 69 askerimiz ada sakinlerinin de yardımıyla kurtarılır (Dündar, 2015, s. 365; Şahin, 2001, s.77). Facia kısa zamanda Japon basınında geniş yer bulmuş, Japon gazetelerinden Jiji Shinpo, kazazedeler için bir yardım kampanyası başlatmıştır. Toplanan yardım paraları ve kazazedeler, bölgeyi, özellikle de Mısır ve Akdeniz limanlarını keşfederken askerlerini de eğitim seferine çıkarmak amacı güden iki Japon kruvazörü Hiei (比叡) ve Kongō (金剛) ile İstanbul'a gönderilmiş, Jiji Shinpo çalışanlarından Noda Shōtarō (野田正太郎) da gemideki yerini almıştır. 1890 yılının Ekim ayında yola çıkan kruvazörler İstanbul'a 1891 Ocak ayında ulaşmış, 10 Şubat'ta şehirden ayrılırken Japon gazeteci Noda Shōtarō kendilerine katılmamıştır. Noda, II. Abdülhamit'in iradesiyle Mekteb-i Harbiye-i Şahane'de bir yandan Türkçe dersleri alırken diğer yandan Türk öğrencilere Japonca öğretmek üzere görevlendirilmiş, İstanbul'da kaldığı süre zarfında Jiji Shinpo'daki yazılarını devam ettirmiştir. (Misawa & Akçadağ, 2013, s. 254; 2008, s. 219). Bu durumda Noda Osmanlı'da Japonca öğretmenliği yapan ilk kişi olarak kayıtlara geçerken Japon Kabine Ofisi Afet Önleme Birimi'nin raporlarında da "Japonya'nın İslam ülkelerine gönderdiği ilk gazeteci" olarak zikredilmektedir (Naikaku Fu (Bousai Tantou), 2006, s. 30).

Japonca Eğitimi Alan İlk Türk Öğrenciler

Mekteb-i Harbiye-i Şahane'nin eğitim tarihine baktığımızda mektebin ilk yıllarında Arapça ve Farsçanın yabancı dil olarak öğretildiği, 1845'te yapılan düzenlemelerle Fransızca eğitime önem verildiği hatta Harp okulunu bitiren subayların ileri düzeyde Fransızca biliyor olmaları için dolgun maaşlarla yurt dışından hocalar getirildiği belirtilmektedir (Kurtcephe & Balcıoğlu, 1992, s. 133). 1884'ten sonra ise ders ve talimlerin Alman sistemi ile

yapılmaya başlanmasından sonra yabancı dil derslerine Almanca ve Rusça da eklenmiştir (Kurtcephe & Balcıoğlu, 1992, s. 134-135). Bu durum göz önüne alındığında Noda'nın Mekteb-i Harbiye-i Şahane'de Japonca öğretmesine kadar Osmanlı eğitim kurumlarında Doğu Asya dillerinin öğretilmesine dair herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Noda'nın Müslüman oluşu ile birlikte, kendisinin Türkçe öğrenmesi ve verdiği Japonca eğitimi dönemin önde gelen gazetelerinde haber olmuştur. Noda ve öğrencileri ile ilgili Musavver Cihan adlı gazetede şu bilgilere yer verilmiştir: "Her gün kendi derslerini okuduktan sonra ba-irade-i hazret-i padişahi bu sene mektepten neşet eden efendilerden Mülazım Vasıf, Şevki, Süleyman, Asım ve Ali efendiler ile kendi muallimi Yüzbaşı Recep ve Mülazım Sabri efendilere Japon lisanını tedarik etmektedir." (Musavver Cihan R 12 Haziran 1307 (M 1891): 162).

Japonca öğrencilerinin isimleri ve rütbeleri hakkında basına yansıyan bilgilerle, dönemin resmî kayıtlarında ve Mekteb-i Harbiye-i Şahane'de eğitim öğretim faaliyetlerini konu alan eserlerde ufak farklılıklar gözlemlenmektedir. Osmanlı'da Japonca eğitimi ile ilgili resmî kayıtlara Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi'nin Osmanlı Salnameleri veri tabanında yer alan "Salnâme-i Nezaret-i Maarif-i Umumiyye" adıyla basılan maarif salnamelerinden ulaşılmıştır. Bu salnameler 1316-1321 (M 1898/1899-1903/1904) yılları arasında çıkarılmış olup 1320 (M1902/1903) tarihli salname kayıtlarına ulaşamamıştır. 1317 (M 1899) tarihli salnamede, Yüzbaşı Mustafa Vasıf Efendi hakkında "Japon lisanı tahsiline memur" ifadesi yer alırken Yüzbaşı Süleyman Efendi'nin "Japon lisanı tahkikine memur" olduğu kayıtlıdır. Bu tür farklılıklarının görülmesinin sebebi öğrencilerin yıllara göre aldıkları eğitim neticesinde rütbelerinin değişmesi olarak tahmin edilmektedir. Diğer yandan incelenen salnamelerde Yüzbaşı Recep Efendi ve Mülazım Sabri Efendi'nin Noda'ya Türkçe öğretmesi için görevlendirildiğine dair bilgi ile Noda'nın da bu öğrencilere Japonca öğrettiğine dair bilgiye rastlanmamaktadır.

Japonca öğrencilerine dair en kapsamlı bilgiye ise Mekteb-i Fünun-u Harbiye-i Şahane İdadisi kitabet-i askeriye muallimi Kolağası Niğdeli Mehmet Esad Bin Mehmed Naim'in R 1310 (M 1892) yılında kaleme aldığı Harbiye Matbaası'nda basılan Mirat-ı Mekâtib-i Harbiye adlı eserde rastlanmaktadır. Eserde Mekteb-i Harbiye-i Şahane'nin kuruluşundan 1892 senesine kadar olan altmış yıllık süreçteki faaliyetleri ve sınıfları hakkında bilgiler yer almaktadır. 44. sınıfta "piyade ve süvari sınıflarından R 1308 (M 1890) senesinde mezun olan sınıf efendileri ile Erkân-ı Harbiye'den R 1311 (M 1893) senesinde yüzbaşı olarak mezun olacak efendilerin listesi" açıklamasının altında ilk Japonca öğrencilerinin isimleri, rütbeleri, görevleri ve bazı kişisel bilgileri yer almaktadır. Çalışmaya konu olan Mecmua-ı Lügat adlı eser bu öğrencilerden Mustafa Asım tarafından hazırlanmıştır. Yazar ve eser ile ilgili ayrıntılı bilgilere inceleme kısmında yer verilecektir.

İnceleme kısmına geçmeden önce aşağıda Japoncanın yazı sistemi hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Japonca Yazı Sistemi Hakkında Genel Bilgi

Japoncanın yazı sistemi tarihî avçıdan ele alındığında 8. yy eserleri olan Kojiki (711-712) ve Nihonshoki'nin (720) ilk yazılı kaynaklar olarak kabul edildiği görülmektedir. Ancak Erken Dönem Japonca olarak adlandırılan dönemde ayna, kılıç gibi metaller ile taş üzerine yazılmış birkaç satırı geçmeyen veriler de bulunmaktadır (Seeley, 1991, s. 16-25). Gerek kâğıda yazılı metinlerde gerekse erken dönem metinlerinde kullanılan yazılar Çin stili, Hibrit stil ve Japon stili olmak üzere üç farklı stilde karşımıza çıkmaktadır. Çin stili,

tamamen Çince sentaksa ve yazı karakterlerine sahip olan stildir. Yüksek eğitime sahip kişiler tarafından yazılıp okunabilen bir sistem olduğu düşünülen bu stilde Çince karakterlerle yazılan satırlar Japonca seslerle okunduğunda anlam kazanırlar (Seeley, 1991, s. 26). Hibrit stilde ise bir kelime hem Japonca sesletimi (kun) hem Çince sesletimiyle (on) oluşturulur.¹ Bu tür metinlerde Çince gramer özellikleri görülse de sentaksın Japonca ağırlıklı olduğu anlaşılmaktadır (Seeley, 1991, s. 29). Japon stili metinlerin ise 7. yy'ın ortalarında doğmaya başladığı ve bu stilin gelişip yayılmasında Çincedeki zorlukların büyük etkisinin olduğu düşünülmektedir. Bu stil zamanla popülerlik kazanıp daha çok eserin kolayca yazılmasına zemin hazırlamıştır (Seeley, 1991, s. 31). Manyōshū (759) adlı manzum eser, her kesimden şairin eserlerinin toplandığı bir antolojidir. 4500 şiir barındıran eser Manyōgana adı verilen bir yazı stili ile yazılmıştır. Bu stilde Çince karakterler çoğunlukla *on* okunuşları ile kullanılmış, ayrıca sesler Japoncanın bir özelliği olan açık hece ile telaffuz edilmiştir. Örneğin Klasik Çince de *t'ien* olarak sesletilen 天te; an安 a; nan南 namu olarak okunmuştur (Seeley, 1991, s. 50). Böylece Japonca hece sisteminin yazılı temelleri atılmaya başlanmıştır. Kısacası Manyōgana Japonca kökenli sözcüklerin Çince karakterler kullanılarak yazımıdır. Örneğin günümüz Japoncasında “yama (dağ)” sözcüğü 山 karakteri ile yazılırken Manyōganada **ya-ma** sesini ve dağ anlamını vermek için 矢間, 耶麻、八馬、夜麻、也魔 gibi karakterler kullanılmıştır. Hepsisi de **ya-ma** olarak okunmaktadır. Örnekte de görüldüğü üzere bu sistem ileri düzey bir Kanji bilgisi, dolayısıyla ileri düzey bir eğitim gerektirmektedir. Eğitimi ileri seviyede olmayanlar tarafından bu Manyōgana stili sadeleştirilerek daha basit karakterler türetilmeye başlanmış “Hentai Gana” adı verilen bugünkü Katakana ve Hiragana alfabelerinin atası diyebileceğimiz yeni bir hece yazı stili ortaya çıkmıştır. Bu tablolar ilk geliştiği zamanlardan Meiji döneminin ilk yıllarına kadar el yazısı ile ve standart olmayan bir şekilde kullanılmıştır. Ancak Meiji döneminin dil reformları ile kademeli olarak Hentai Gana kullanımından vaz geçilmiş, bugünkü Hiragana ve Katakana tabloları zaman içinde standart hale getirilmiştir. Bu tablolardan 5'li dizimde olana Gojūonhyō² (五十音表 “50 Hece Tablosu”), 7'li dizimde olana “I-ro-ha Uta” denilmiştir. Bu hece tabloları aslında Çin stiline yazılmış Budist öğretilerinin anlaşılması

¹ Kolay anlaşılması için günümüz Japoncasından örnek verilecek olursa Çince sesletimi (on yomi) “kin” olan 金 karakterinin, Japonca sesletimi (kun yomi) “kane”dir. Bu karakter tek başına yazıldığında “maden, altın” anlamını taşımaktadır. Japoncada bu karakteri de içinde barındıran yeni bir kelime oluşturmak istediğimizde kelimenin anlamına göre sesletimi değişir. Kelimeyi bilmek bize karakterin “on” mu “kun” mu okunuşlu olduğu konusunda ipucu verir. Örneğin karakterlerin anlamını bilen biri 金色 bu kelimenin “altın rengi” anlamına geldiğini hemen bilir. Nasıl okunacağını bilmeyen biri için ise okuma sırasının “on-kun” olduğu açıklanrsa 金 karakterinin on okunuşu “kin”, 色 karakterinin on okunuşu “shoku”, kun okunuşu “iro” olduğundan 金色 kelimesini “kin-iro” şeklinde doğru sesletimi bulacaktır.

² Günümüzde Japonca öğretiminde Gojūonhyō (五十音表 “50 Hece Tablosu”) adı verilen bu tablodaki karakter sayısı ゐ/ヰ “wi” ile ゑ/ヱ “we” karakterlerinin çıkarılmasıyla 46 temel sese düşürülmüştür. Bu 46 temel sesin yanında bir takım özel işaretler de yer almaktadır. Bu işaretlerden *dakuten* adı verilen işaret [°], ötümlüleşmeyi gösterir. Örneğin ünsüzü sızıcı olan c+v dizimli [h]+[i]: hi okunuşu veren ひ(hiragana) / ヒ(katakana) karakteri, üzerine aldığı [°] işareti ile ひ/ビ “bi” okunuşunu verir ve heceyi oluşturan ilk ses ötümlü çift dudaksız patlamalı hâle gelir: [h]→[b]. Bir de *handakuten* [°] adı verilen işaret bulunmaktadır. Yine aynı sızıcıdan örnekle devam edecek olursak ひ/ヒ karakteri, üzerine aldığı [°] işareti ile ひ/ピ “pi” okunuşunu verir ve hecenin ilk ünsüzünü ötümsüz çift dudaksız patlamalı hale gelir: [h]→[p]. Bu iki işarete ek olarak ünsüz ikizleşmesini işaretlemek amacıyla *sokuon* adı verilen küçük つ/っ “tsu”, damaksillaşmayı işaretlemek amacıyla da yōon adı verilen küçük ゃ/ゃ/ぢ/ぢ (ya, yu, yo) karakterleri kullanılır. Ünsüz ikizleşmesini gösteren ve küçük tsu [つ/っ] işaretinin kullanımı şu şekildedir: Okul anlamına gelen “gaku+kou” heceleri birleşerek “gakkou” kelimesini oluştururlar. Görüldüğü üzere birleşime girirken u ünlüsü düşer ve k sesi ikizleşir: 学+校→ がく+こう→がっこう . Yōon kullanımına örnek olarak çay anlamına gelen “o-cha” hecelerini ele alalım: お+茶→お+ち+ゃ: ochiya (おちや) değil ocha (おちゃ)dir. Bahsedilen bu işaretler ve karakterler ses ezberletmeye yönelik hazırlanmış Gojūonhyō’da yer almaz, ayrıca öğretilir.

için bir tür kanji sesletim tablosu olarak düşünülmelidir. Katakana harflerini yazmakta kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bunun sebebi ise Katakana'nın Hiragana'dan önce kullanılmaya başlanmasıdır.

Gojūonhyō ilk kez Heian döneminde Daigoji Tapınağı Budist rahiplerinin yazdığı Kujakukyō Ongi'de (孔雀経音義) tespit edilmiştir. Bu eserin 1004-1028 yılları arasında yazıldığı düşünülmektedir (Yuzawa & Matsuzawa, 2004, s. 49; Okimori, 2004, s. 68). Kujakukyō orijinal eser olup Kujakukyōongi onun bir tür mealidir. Bu mealde Kanji ile yazılmış sutraların Japonca okunuşlarını vermek için oluşturulmuş tablo bugünkü Gojūonhyō'nun temelini oluşturmaktadır. "Iroha Uta" ise Gojūonhyō'dan hemen sonra ortaya çıkmıştır.

Kaynağı Budist metinleri olan I-ro-ha Uta (bundan sonra Iroha olarak kullanılacaktır) gelenekçi eğitimin parçası olarak bilinmesine rağmen Gojūonhyō'dan daha yeni bir dizilimdir (Yuzawa & Matsuzawa, 2004, s. 49). Japonların anadili eğitiminde, hecelerin yazımı ve telaffuzunu doğru olarak öğretmeyi hedefleyen hece tablolarından biri olan Iroha tablosunun kullanılmaya başlanması Heian Dönemi'ne (794-1179) kadar uzanmaktadır. İlk kez Konkomyōsaishōkyō Ongi (金光明最勝王経音義) adlı eserde tespit edilmiştir. Bu eser de tıpkı Kujakukyō Ongi gibi bir meal niteliği taşımaktadır. Iroha Uta tıpkı Gojūonhyō'da olduğu gibi hece tekrarına düşmeden oluşturulmuş bir pangramdır. Her satır bir şiir dizesine denk gelmektedir. Budist öğretisi metni olduğunu unutmadan, şiirsel ritmini de koruyarak çevirmeye çalıştığımız aşağıdaki Iroha dizilimi Okimori'den (2004) alınmıştır:

Hiragana	Günümüz Japoncası	Türkçe Anlamı
いろは にほへ と ちりぬるを	色は匂へど / Iro wa nioedo 散りぬるを / Chirinuru o	Rengârenk mis kokulu çiçekler bile solup düşecek dalından
わかよたれそ つねならむ	我が世誰ぞ / Wa ga yo tare zo 常ならむ / Tsune naran (mu)	Biz mi değişmeden geçeceğiz bu dünyadan?
うみのおくやま けふこえて	有為の奥山 / Ui no okuyama 今日越えて / Kyō koete	Derin Karma ormanlarını aşip geldik bugün
あさきゆめみし ゑひもせず	浅き夢見じ / Asaki yume miji 酔ひもせず / Ei mo sezū	Hülyalara dalıp sarhoş olmayacağız (Okimori, 2004, s. 68)

Bu tablolar günümüzdeki hâlini almadan önce en önemli değişimi 1922'de yapılan eğitim reformlarında yaşamıştır. Ancak Meiji döneminden itibaren ilkökul kitaplarında yapılan değişikliklerle karakterlerin belli bir yazım ve dizilim standardına ulaştığı ve tüm ülkede öğretilmeye başlandığı bilinmektedir (Okimori, 2004, s. 51-52). Bu tabloların ortak özelliği karakterlerin tablolarda tekrara düşmemesi ve dipnot 2'de açıklamaları verilecek olan *dakuten*, *handakuten*, *sokuon* ve *yōon* barındırmıyor olmalarıdır. Ayrılan en önemli özellik ise Iroha Uta'da ん /n/ [N] karakterinin yer almamasıdır.

Aşağıda Tablo 1'de görece eski Iroha tablolarından farklı olarak dizime ん /n/ [N] karakterinin eklenmiş olduğu göze çarpmaktadır. Bu dönemde a-i-u-e-o dizimli Hiragana tablosunun yer aldığı ders kitapları da bulunmaktadır. Ancak kitaplarda önce Iroha dizilimli Hiragana, ardından a-i-u-e-o dizimli Katakana ve son olarak yine a-i-u-e-o dizimli Hiragana tabloları verilmektedir. Bu veriler doğrultusunda Iroha diziminin geleneksel dizim olarak

kabul edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Tablo 2’de ise aynı kitabın Katakana tablosu görülmektedir.

Tablo 1. Kōtei toku hon (1887) iroha (hiragana) tablosu

Tablo 2. Kōtei toku hon (1887) gojūon katakana tablosu

Eserin tamamlanmasından bir yıl önce (1892) yine Japonya Millî Eğitim Bakanlığının öğretmenler için hazırladığı Shōgakkō Shūji Chō Gobun (小學校習字帖語文) adlı yazma kitabı kılavuzunda ise Tablo 3’teki dizimleri görmekteyiz. Bu kitapta a-i-u-e-o dizilimli Katakana alfabesi verildikten sonra Iroha dizilimli Hiragana alfabesi yer almaktadır. Sonra da temel kanjiler sıralanmaktadır. 1887 basımlı kitapta olduğu gibi bu kitapta da Iroha tablosuna ん /n/ [N] karakterinin eklenmiş olduğu göze çarpmaktadır. Sonuç olarak 1877 yılında henüz tabloda yer almayan bu karakter 1886 yılından sonra her tabloda görülmektedir. Noda’nın öğrencilerine Japonca öğretirken hangi tabloyu kullandığı bilinmemekle beraber, Mustafa Asım’ın eserinde Hiragana için 1886 yılındaki tabloyu veya benzer tarzda hazırlanmış kitapları referans aldığını varsaymaktayız. Bunun sebebi eserde Hiragana diziliminin a-i-u-e-o (Gojūon) olarak verilmesidir.

Tablo 3. Shōgakkō shūji chō gobun (1892) katakana ve hiragana tablosu

HIRAGANA					KATAKANA					習 字 帖 語 文 尋 常 科 第 一 學 年					
日	山	う	か	ど	ち	さ	ゐ	わ	い		一	ラ	マ	ナ	サ
出	の	め	マ	び	ハ	き	の	か	ろ	二	リ	ミ	ニ	シ	イ
で	上	と	み	ん	ば	ゆ	お	よ	ば	三	ル	ム	ヌ	ス	ウ
月	川	さ	す	ひ	ハ	め	く	た	に	四	レ	メ	テ	セ	エ
入	の	く	マ	は	あ	み	や	れ	へ	五	ロ	モ	ノ	ソ	オ
る	中	ら	り	ち	に	し	ま	う	と	六	リ	ヤ	ハ	タ	カ
赤	土	も	て	ら	つ	ゑ	け	つ	ち	七	非	イ	ヒ	チ	キ
き	と	み	ふ	つ	き	ひ	ふ	ね	り	八	ウ	ユ	フ	ツ	ク
牛	石	ち	ハ	は	は	も	こ	な	ぬ	九	エ	エ	ヘ	テ	ケ
白	木	に	と	ほ	し	せ	は	ら	る	十	チ	ヨ	ホ	ト	コ
き	と	志	ん	ん	か	す	て	む	を						
犬	竹	か	は	ぶ	せ	ん	あ	う							

Yöntem ve Sınırlılıklar

İncelediğimiz eserlerden biri Dündar'ın 2018 yılında Doğu Asya Araştırmaları Dergisi'nde "İlk Türkçe (Osmanlıca) - Japonca Dilbilgisi Kitabı ve Sözlüğü Üzerine Notlar" başlığıyla ilim dünyasına tanıtmış olduğu *Mecmua-ı Lügat* adlı eserde yer alan Hiragana alfabesidir. Dündar eseri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı Yazma Eserler Koleksiyonu'nda (No: K.751) bulmuştur. Dündar eserin 13 yıl sonra basımı için izin alındığını ancak basımın gerçekleşmemiş olabileceğini ve elimizdeki eserin tek nüsha olduğunu belirtmektedir (Dündar, 2018, s. 7). İncelediğimiz ikinci eser ise yine ilk kez Dündar tarafından kayıtlara geçirilen *Japon Elifbası* adlı eserdir (Dündar, 2012, s.65). Bir yıl sonra eser, Osmanlıda Japonca öğretimi faaliyetleri ile ilgili bir makale kaleme alan Misawa ve Akçadağ (2013) tarafından tekrar dile getirilmiş ve eserin Osmanlı'da Japon dili üzerine yazılmış bilinen ilk eser olduğu öne sürülmüştür (Misawa & Akçadağ, 2013, s. 254). Ancak inceleme malzememiz olan bu iki eser üzerine yapılmış dilbilimsel bir araştırmaya henüz rastlanmamıştır. Bu sebeple çalışmamız bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Çalışmada doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Buna göre öncelikle *Mecmua-ı Lügat* (1893) ve *Japon Elifbası* (1908) genel hatlarıyla tanıtılmış, yazarları hakkında bilgiler verilmiş ve ardından tablolarla yer alan Hiragana karakterleri üzerinde durulmuştur. Tüm karakterler tek tek ele alınmamış, Hentaigana ile yazılmış karakterler ve metinler içinden Türkçe sesletimlerinde farklılık olan Hiraganalar karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmaya konu olan karakterler kesitler hâlinde verilmiştir. Katakana karşılaştırması yapılamamasının nedeni *Japon Elifbası*'nda Katakana alfabesine yer verilmemiş olmasıdır. Türkçe olarak Japon harflerinin tanıtıldığı bu iki esere referans alfabe olması için Japon Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Eylül 1886 yılında basılmış ve 1900 yılı reformlarından önce ilkokullarda okuma yazmaya giriş derslerinde okutulan 讀書入門: 小學校教科用書 (Yomi Kaki Nyūmon: Shōgakkō Kyōkayō Sho) adlı kitap kullanılmıştır. 1900 ve 1908 yıllarındaki eğitim reformlarıyla yapılan değişiklikler, ilgili eserlerdeki alfabeleri etkileyecek reformlar olmadığı için 1886 yılında kullanılmakta olan bu kitabı referans almakta sakınca görülmemiştir. Ayrıca *Mecmua-ı*

Lügat'te kullanılan a-i-u-e-o dizimi de bu kitabı seçmemizde etkili olmuştur. Aşağıda karşılaştırmaya kaynaklık edecek eserden kesitler bulunmaktadır. İnceleme kısmında referans kitabımız için YKN, Mecmua-ı Lügat için ML ve Japon Elifbası için de JE kısaltmaları kullanılacaktır. İncelemede hece seçimleri Gojūon dizilimindeki sıra ile verilmiş olup örneğin "k" sırası dendiğinde ka-ki-ku-ke-ko heceleri, "h" sırası dendiğinde ha-hi-fu-he-ho heceleri düşünülmelidir.

Kesit 1. Yomi kaki nyūmon: shōgakkō kyōkayō sho (1886) dış kapak

Kesit 2. Yomi kaki nyūmon: shōgakkō kyōkayō sho (1886) a-i-u-e-o dizimli gojuon tablosu

İNCELEME

Genel Tanıtım

Mecmua-ı Lügat'te Hiragana ve Katakana olmak üzere 2 alfabeyle de yer verilirken, Japon Elifbası'nın sadece Hiragana alfabesine yer verdiği görülmektedir. Mecmua-ı Lügat Hiragana karakterlerin okunuşlarını Türkçe ve Fransızca olarak verirken, Japon Elifbası Türkçenin yanında Fransızca, Ermenice ve Rumca olmak üzere dört farklı dilde vermektedir. Alfabe diziliminde Mecmua-ı Lügat'te Gojūon (a-i-u-e-o) dizilimi kullanılırken Japon Elifbası'nda Iroha dizimi kullanılmıştır. Ancak dönemin Japonya'da kullanılan Iroha dizilimli alfabelerinde “ん” karakterine yer verilirken Japon Elifbası'nda bunun yer almaması müretteplerin 1887 eğitim reformlarından haberdar olmadığı veya kaynak olarak kullandıkları eserin 1887 reformlarından öncesine ait olduğunu düşündürmektedir. Mecmua-ı Lügat Hiraganası'nın Mustafa Asım tarafından fırça ile kendi el yazısıyla kaleme aldığı görülürken, Japon Elifbası'nda matbaa kalıplarının kullanıldığı düşünülmektedir. Bunu düşünmemizin sebebi eserde “e” olarak sesletilen doğrusu “u” olan karakterin ters basılmış olmasıdır. Buna göre Japon Elifbası'nda “u” sesi bulunmamaktadır.

Mecmua-ı Lügat

Eser Noda Shōtarō'nun yedi Japonca öğrencisinden biri olan Üsteğmen Mustafa Asım tarafından 1893 yılında tamamlanmıştır. Bu bilgiler eserin iç kapağında şu şekilde yer almaktadır:

“Muharriri: Mekteb-i Harbiye-i Şahane'de ba-irâde-i seniyye Japon lisanı tahsiline memur piyâde mülâzım-ı sâñilerinden Mustafa 'Āşım kulları”

Eserin adı, muhtevası ve basım yılı ile bilgilerin yer aldığı iç kapak aşağıda Kesit 3'te verilmiştir. Yazara dair en kapsamlı bilgiye ise da önce de belirttiğimiz üzere Mehmet Esad'ın 1892 yılında kaleme aldığı *Mirat-ı Mekâtib-i Harbiye* adlı eserde rastlanmaktadır. Buna göre Mustafa Asım Efendi hakkında edinebildiğimiz en detaylı bilgi aşağıdaki gibidir:

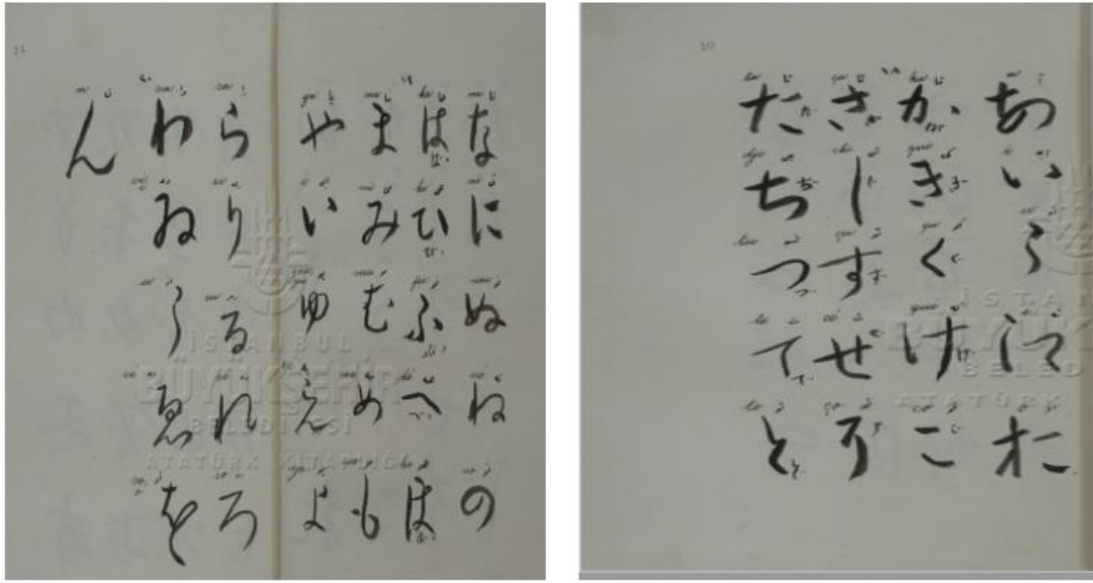
Mustafa Asım Efendi (Çarşamba): Hicri 1308 (M. 1891) senesinde piyade sınıftan mülazım rütbesi ile neşet etmiştir. Mekteb-i Harbiye-i Şahane'de ba-irade-i seniyye (Japonya) lisanı tahsiline memur Asım Bey – Mümaileyh bu kere Mekteb-i Harbiye coğrafya-yı askerî dersi muavinliğine intihap olunmuştur ve 1291 tarihinde Niş meokii kumandanı iken irtihal eden süvari Mirlioası Mehmet Rifat Paşa'nın mahdumudur. Rifat Paşa ise bu eserde beyan olunduğu vechile 1242 tarihlerinde acemi kışlasında ilk teşkil eden talimhane nam mektebin şakirdanından ve Kırım ve Karadağ muharebeleri şecâatındandır (Mehmet Esad, 1892 s. 771-772).

Kesit 3. Mecmua-ı Lügat iç kapak

İç kapaktan sonra takdim bölümü yer almakta hemen ardından Japoncanın gramerine dair bilgiler verildikten sonra Mustafa Asım'ın Japonca olarak yazdığı bir şiir bulunmaktadır. Sayfa 18-20 arasında Hiragana alfabesi, 21-23 arasında da Katakana alfabesi yer almaktadır. Karşılaştırma eseri Japon Elifbası'nda Katakana'ya yer verilmediği için Kesit 4'te sadece Hiragana alfabesi verilmiştir. Dönemin Japonyasında günümüzde de olduğu gibi dakuten ve handakuten gibi ses değişikliğine uğramış karakterler hece tablolarında yer almamakta, öğrencilere ayrıca öğretilmektedir. Ancak Mustafa Asım, ses değişikliklerine uğrayan karakterleri eserinde göstermiştir. Dakuten [°] işareti olarak ötümlüleşen sesler ana karakterin sağ alt köşesinde tam karakterle gösterilirken, handakuten [°] sadece kullanılabildiği karakterlerin altına işaret olarak konulmuştur.

Kesit 4. Mecmua-ı Lügat a-i-u-e-o dizilimli hiragana tablosu

Japon Elifbası

Eserin elimizdeki baskısı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı dijital arşivinden temin edilmiştir. Eserin ön ve arka kapağı aşağıda Kesit 5'te, Iroha Uta'nın ilk sekiz harfinin yer aldığı ilk sayfası da Kesit 6'da verilmiştir. Kapaktaki bilgiler şu şekildedir:

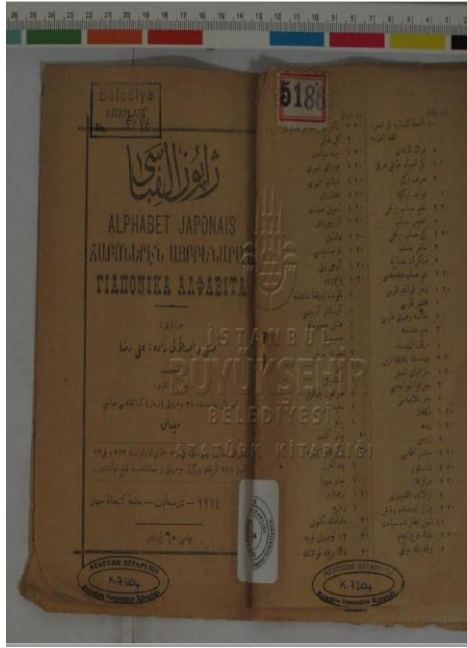
"Japon Elifbası (Fransızca, Ermenice, Rumca), Mürettepleri; Anesti ve İsakcalızâde Ali Rıza, Sahip ve naşiri: Bab-ı Ali Caddesinde 38 numaralı (Zaman) kütüphanesi sahibi Misak, Maârif Nezâret-i Celîlesinin fi 29 cemâziyye'l-evvel sene 323 ve fi 19 Temmuz 321 târîhlü ve 1469 (463?) numrolu (numaralı) ruhsatnâmesiyle tab' olunmuştur. 1324 Der-sa'âdet Matba'a-i Kütübhâne-i Cihân. Pahası 10 paradır"

Eserin kapağında Türkçe, Fransızca, Rumca ve Ermenice Japon Elifbası (Alfabeti) yazmaktadır. Eserin yazılış amacının ve öneminin anlatıldığı "İfade-i Mahsusa" başlığıyla ile verilen ön sözden sonra sayfa 7-12 arasında Iroha dizimli Hiragana tablosu verilmiştir. Katakana alfabesine yer verilmemiş olup, ön sözde dilin veya alfabenin özelliklerine dair bilgi de yoktur. Ancak eserin Osmanlı döneminde Japon diline dair bilgiler içeren ilk basılmış kitap olduğu Misawa ve Akçadağ (2013, s. 254) tarafından belirtilmiştir. Daha sonra DüNDAR (2018, s. 3), Mecmua-ı Lügat adlı eseri bilim dünyasına tanıtmış ve Osmanlı'da

Japon diline dair bilgiler veren ilk eserin Japon Elifbası değil Mecmua-ı Lügat olduğunu bildirmiştir.

Şüphesiz yazım tarihleri karşılaştırıldığında Japon Elifbası'nın görece daha yeni bir eser olduğu ortadadır. Ancak basım ve yayımlanma aşamaları göz önüne alındığında, Mecmua-ı Lügat'ın elimizdeki padişah II. Abdülhamit'e sunulan nüshasından başka bir kopyasına şimdilik rastlanmamıştır.

Kesit 5. Japon Elifbası ön ve arka kapakları

Kesit 6. Iroha için dört dilde sesletim karşılığı

Arabic	Roman	French	Japanese
h	I	I	イ
h-D	PO	RO	ロ
zH	XA	HA	ハ
h	NI	NI	ニ
zO	XO	HO	ホ
zE	XE	HE	ヘ
h-D	TO	TO	ト
zH	TΣI	TCHI	チ

ML ve JE'de Japonca Hecelerin Transliterasyonu

A Sırası (a-i-u-e-o)

- ū U [u]

Gojūon tablosunun üçüncü, Iroha tablosunun ise yirmi dördüncü hecesi olan bu karakterin Mecmua-ı Lügat'te dönemin el yazısı ile yazımı doğru verilmiş, Türkçe sesletimi "أ و" şeklinde gösterilmiştir. Fransızca karşılığı ise "u" ile gösterilmiştir. Japon Elifbası'nda bu hecenin Türkçe sesletimi "ü" ile verilirken Fransızca sesletimin E sesiyle gösterildiği görülmektedir. Hecenin tabloda yirmi dördüncü sırada verilmesi kesinlikle ū U [u] olarak yazılıp sesletilmesi gerektiğinin, diğer bir ifadeyle tabloda bir yanlışlık yapıldığının en büyük kanıtıdır. Eski Japonca döneminden itibaren varlığı bilinen U [u] sesinin tabloda yer almaması ise yapılan hatanın bir başka kanıtıdır. Referans kaynağımız YKN'de yer alan verilerden de anlaşılacağı üzere Japon Elifbası'nda bu karakter yanlışlıkla baskıya ters girmiştir. Ancak Anesti ve İsakcalızâde'nin sonu [u] ile biten diğer hecelerin sesletimini sistematik olarak "ou" ile verdiği gözlemlenmiştir. Örneğin ぬ nu [nu], む mu [mu] gibi heceler NOU ve MOU olarak verilmiştir. Tek istisna ふ fu [ɸu] hecesidir. JE'de [ɸu] sesi "FOU" yerine "FO" olarak verilmiştir. Diğer yandan ML'de sonu "u" ile biten tüm heceler "u" ile gösterilirken "ou" şeklinde yazımına sadece ɸyu [ju] karakterinde rastlanmıştır. Mustafa Asım bu karakterin Fransızca sesletimini "you / yu" olmak üzere iki şekilde

vermektedir. Böylece iki eserin sonu “u” ile biten hecelerinde Fransızca yazım farklılığı gösteren karakter sayısı 7 olarak tespit edilmiştir.

- **い** | e [e]

Modern Japoncada **え** [e] olarak yazılıp sesletilen bu hece dönemin Japoncasında /e/ ve /je/ olarak sesletilmekte ve yazımı için **い** karakteri kullanılmaktadır. Günümüz Japoncasında yerini **え** karakterine bırakmıştır. Ancak **え** karakteri “y” sırası incelememizde de görüleceği üzere ML’de /je/ olarak sesletilmiş ve “y” sırasında kendine yer bulmuştur. 1886 yılına ait referans kitabımız YKN’de **い** ve **え** ayırımının henüz olmadığı, JE’de ise ses tekrarına gidilmediği için bu heceye yer verilmediği gözlemlenmiştir. Bu durumda ML yazarı Mustafa Asım’ın “a” sırasındaki [e] ile “y” sırasındaki [je] ayırımını ve Japoncaya dair güncel bilgileri hocası Noda Shotarō’dan öğrenmiş olduğunu varsaymak yanlış olmayacaktır. **い** hecesi Gojūon’da dördüncü sırada, Iroha’da ise otuz dördüncü sırada yer almaktadır. Mecmua-ı Lügat’te Türkçe sesletimi “e” ile Fransızcası ise é ile vermiştir. Japon Elifbası’nda Türkçe sesletimin “ايه” olduğu, Fransızcasının da IÈ olarak verildiği görülmektedir. Sonu “e” ile biten diğer hecelerın örneğın **ね**[ne] ve **れ**[re] gibi sonu **[e]** sesi ile bitenlerin NÈ ve RÈ ile yazıldığı görülmektedir. Bu durumda JE’de sesin **[e]** değil **[je]** olarak yanlış verildiği açıkça görülmektedir. Zira JE’de “y” sırasındaki hecelerın sesletiminin tümü I ile başlamaktadır. Örneğın **や** [ja], **ゆ** [ju] **よ** [jo] hecelerının Fransızcaları sırasıyla IA, IOU ve IO şeklinde verilirken ML ile aralarında yazım farkı yoktur. ML’de “y” sırasının ünsüzü “y” harfiyle verilmiştir. Her iki eserin de “y” sırası hakkında bilgiler verildiği ve iki eserde kayda değer farklılıklar bulunmadığı için inceleme kısmında “y” sırası ele alınmayacaktır ancak eserler arasında Fransızca yazım farklılıklarına örnek olması için tablo 4’te **や** [ja] hecesine yer verilecektir.

K Sırası (ka-ki-ku-ke-ko)

- **き** [ki] - **く** [ku] - **け** [ke] - **こ** [ko]

Karşılaştırılan iki eserde en fazla yazım farklılığı [k] sesi ile başlayan hecelerde (ka-ki-ku-ke-ko) görülmüştür. **か** [ka] dışındaki diğer dört karakterin ya Türkçe sesletimlerinde ya Fransızca sesletimlerinde ya da tablonun kendi içindeki sisteme aykırı yazım farklılıkları gözlemlenmektedir. **き** [ki] hecesinin Türkçe sesletimi ML’de “**ق**”, Fransızcası “qui” olarak verilirken JE’de sadece Fransızca sesletiminde farklılık gözlemlenmiştir. JE’de hecenin Fransızca sesletimi KI’dır. JE’de tablo boyunca “k” sırasında olan karakterlerden (ka-ki-ku-ke-ko) sadece **く** [ku]’nun sesletiminde “K” yerine “Q” kullanılarak “QUÉ” şeklinde yazıldığı görülmüştür. Türkçe karşılığında ise sadece “ك” harfi vardır. ML’de ise **く** Türkçe karşılığı “**كو**” şeklinde verilirken, Fransızcasında “qu” olarak verilmiştir. Diğer yandan **け** [ke]’nin Türkçe sesletimi her iki eserde de “**ك**” iken Fransızca sesletimi ML’de “qué”, JE’de “KÉ” olarak yazılmıştır. Son olarak **こ** [ko] hecesine baktığımızda ML’de [k] sırasındaki Fransızca sesletim sistematığının bozulduğu, Mustafa Asım’ın bu ses için “q” yerine “c” harfini kullandığı ve “co” ile yazdığı görülmektedir. JE’de ise tablo sistematığı korunmuş Fransızca sesletim “KO” olarak verilmiştir. Türkçe sesletimler ise her iki eserde de “**قو**” olarak aynıdır.

S Sırası (sa-shi-su-se-so)

- さsa [sa] - すsu [su] - せse [se] - そso [so]

S sırası hecelerinden しshi [ei] hecesi dışında kalan diğer dört hecenin her iki eserde de hem Türkçelerinin hem Fransızcalarının farklı verildiği gözlemlenmektedir. ML'de bu sıranın sesletimine Türkçede “ث” harfi ile başlanırken Fransızcalarında “ç” harfi kullanılmıştır. Ancak せse [se] hecesi Türkçede yine aynı harfle başlarken Fransızcada “c” ile başladığı görülmüştür. Buna göre ML'de さsa [sa] hecesi için Türkçe “ث” harfleri, Fransızca için “ça” harfleri kullanılmıştır. すsu [su] hecesi için Türkçe “ثو”, Fransızca için “çu”; せse [se] hecesi için Türkçe sadece “ث”, Fransızca için “cé”; そso [so] hecesi için Türkçe す hecesinde olduğu gibi “ثو”, Fransızca için “ço” harfleri kullanılmıştır. Diğer yandan JE'de bu sıradaki heceler için sistematik bir şekilde Türkçede “س”, Fransızcada “s” harflerinin kullanıldığı ancak せhecesinin Türkçe karşılığında “ص” kullanıldığı farkedilmektedir. Buna göre JE'de さsa [sa] hecesi Türkçe için “سه”, Fransızca için “SA” ile karşılık bulmuştur. Ancak “سه” harf karşılığının せse [se] hecesi için de kullanılmış olması eserdeki bir hatayı daha ortaya koymaktadır. Türkçe yazımları aynı olup Fransızca karşılıkları さ için “SA”, せ için ise “SE” olarak verilmiştir. すsu [su] hecesi Türkçe için “سو”, Fransızca için “SOU” şeklinde yazılmıştır. Son olarak そso [so] hecesi Türkçe için “صو” ile verilirken Fransızca için “SO” ile verilmiştir. Bu tür basit hatalar JE müretteplerinin Japonca bilmemeleri ihtimalini güçlendirirken Ermenice ve Rumca bilgilerinin de sorgulanmasına sebep olmaktadır. Çünkü eserde さve せheceleri adı geçen dillerin alfabelerinde de farklı harflerle gösterilmiştir. Bir başka ihtimal ise müretteplerin bu ayrımı gözden kaçırmış olabileceklidir. Ayrıca せhecesi dönemin Japoncasında farklı yazılmakta idi. Eserlerin yazıldığı dönemde kullanımda olan せTablo 4'te görülmektedir.

T Sırası (ta-chi-tsu-te-to)

- ちchi [tei] - つtsu [tsu]

Bu sırada ちchi [tei] ve つtsu [tsu] hecelerinde farklılık gözlemlenmiştir. ちchi [tei] hecesinin Türkçe karşılığı ML'de “جی” ile verilirken Fransızca karşılığı “dji” olarak yazılmıştır. Türkçe yazımı ve Fransızca yazımı paralellik göstermektedir ancak ne dönem Japoncasında ne de günümüz Japoncasında ち hecesinin bu tür bir sesletimine rastlanmıştır. Bu durumda Mustafa Asım'ın sesi yanlış öğrenmiş olması durumu söz konusu olabileceği gibi bir dikkatsizlik yaptığı da düşünülebilir. Diğer yandan eserin tamamı göz önüne alındığında Mustafa Asım'ın eseri kaleme alırken veya tamamladıktan sonra ana dili Japonca olan birinden yardım alamamış olduğu da düşünülmektedir. JE'de ise aynı hece “جی” ile yazılarak Japonca ses karşılığı doğru verilmiştir. Fransızca karşılığının ise “TCHI” olarak verildiği görülmektedir. Yazımları farklılık gösteren diğer hece ise つtsu [tsu] hecesidir. Hece ML'de “تسو” harfleri ile yazılmıştır. Bu hâliyle Japonca sesletime en yakın yazım verilmiştir. Fransızca karşılığı “tse” olarak gösterilmiştir. JE'de Türkçe karşılığı “جو” olarak verilen bu hecenin Fransızca karşılığı da “TCHOU” olarak yazılmıştır. Bu durumda 1905 Rus Japon Savaşı'nın önemli çarpışmalarından biri olan Tsushima Muharebesi'nin Osmanlı basınında Çuşima/Çoşima Muharebesi olarak yer bulmasını つtsu [tsu] hecesinin “جو” transliterasyonundan kaynaklandığını varsaymak yanlış olmayacaktır. Örneğin 1912 (R 1328) yılında Yüzbaşı Mustafa Kemal tarafından Türkçeye çevirisi yapılan Semenov Viladimir'in 1905 Rus Japon Savaş sırasında tuttuğu günlükte Tsushima sözcüğündeki ilk hece “جو” ile yazılmıştır.

W Sırası (wa-wi-we-u-wo)

- ゐwi [i] - ゑwe [e] - をwo [o]

Günümüz Japoncasında bu sırada sadece わwa [wa] ile をwo [o] hecesi bulunmaktadır. Dönem Japoncasında gördüğümüz ゐwi [i] - ゑwe [e] heceleri 1946 yılından itibaren (savaş sonrası) kullanımdan kalmış kimi zaman hece tablolarında bu hecelerin yerine “a” sırasından “i” ve “e” heceleri kullanılmış kimi tablolarada da buralar boş bırakılmıştır. İncelediğimiz eserlerde ise bu hecelerin sesletimlerinin farklı verildiği gözlemlenmiştir. ゐwi [i] hecesinin Türkçe karşılığı ML’de “وی” olarak verilirken JE’de “اوى” ile verilmiştir. Fransızca sesletimleri ise ML’de vi / i olmak üzere iki ayrı şekilde yazılırken JE’de “OUI” olarak tek şekilde verilmiştir. ゑwe [e] hecesine bakıldığında ML’de Türkçe karşılığının “و و” JE’de “به” ile verildiği görülmektedir. JE müretteplerinin bu sesi /je/ sesi olarak kabul ettikleri düşünülmektedir. Fransızca karşılıkları ise ML’de “vé” JE’de “YÉ” olarak yazılmıştır. Son olarak をwo [o] hecesi incelendiğinde Mustafa Asım’ın ML’de hecenin Fransızcadaki iki sesletimini de verdiği görülmektedir. Dönem Japoncasında her iki sesletimin de kullanıldığı bilinmektedir. Buna göre hecenin ML’deki Türkçe karşılığı “أو”, Fransızca karşılığı “vo / o” olarak yazılmıştır. JE’de ise hecenin Türkçe karşılığı “او”, Fransızca karşılığı ise “O” olarak yazılmıştır.

İncelememiz sonucunda elde ettiğimiz bulgular aşağıda Tablo 4.’te özetlenmiştir. Tabloda JP Japonca için, TR Türkçe için ve FR Fransızca için kullanılan kısaltmalardır.

Tablo 4. YKN, ML ve JE’de transliterasyon farklılıkları

Hece Sırası	YKN (1887)	ML (1893)			JE (1908)		
	JP	JP	TR	FR	JP	TR	FR
A あいうえお	う [u]	う	أو	u	اوى	أ	E
	ゐ [e]	ゐ	نه	é	اوى	اييه	IÈ
Y やゆよ	や [ja]	や	يا	ya	や	يا	IA
K かきくけこ	き [ki]	き	كى	qui	き	كى	KI
	く [ku]	く	كو	qu	く	ك	QUÉ
	け [ke]	け	كه	qué	け	كه	KÉ
	こ [ko]	こ	قو	co	こ	قو	KO
S さしすせそ	さ [sa]	さ	ثا	ça	さ	سه	SA
	す [su]	す	ثو	çu	す	سو	SOU
	せ [se]	せ	ث	cé	す	سه	SE
	そ [so]	そ	ثو	ço	そ	صو	SO
T たちつと	ち [tei]	ち	جى	dji	ち	چى	TCHI
	つ [tsu]	つ	تسو	tse	つ	چو	TCHOU
W わゐゑを	ゐwi [i]	ゐ	وى	vi / i	ゐ	اوى	OUI
	ゑwe [e]	ゑ	وه	vé	ゑ	يه	YÉ
	をwo [o]	を	أو	vo / o	を	او	O

SONUÇ

II. Abdülhamit döneminde Osmanlı tebasına Japon harflerinin öğretilmesi için hazırlanmış Mecmua-ı Lügat adlı Türkçe Japonca sözlükte ve Japon Elibası'nda yer alan alfabe incelendiğinde alfabelerin bütüncül yapıları ile ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- ML'de hem Hiragana hem Katakana alfabelerine yer verilirken, JE'de sadece Hiragana'ya yer verilmiştir.
- ML'de Gojūon, diğer bir ifadeyle "a-i-u-e-o" dizilimi kullanılırken, JE'de "i-ro-ha" dizilimi kullanılmıştır. Bunun bir sonucu olarak da JE'de ん [N] hecesi yer almamaktadır.
- ML'de *dakuten* ve *handakuten* adı verilen ses değişim işaretlerine yer verilirken, JE'de bu ses değişimleri gösterilmemiştir.
- ML üç dilli bir sözlük olduğu için Japonca hecelerin Türkçe ve Fransızca karşılıkları verilmiştir. JE'de Fransızca sesletimlerin yanı sıra dönemin Osmanlı azınlıklarının dillerinden Ermenice ve Rumca karşılıklarına da yer verildiği görülmüştür.

Eserlerde Japonca harflerin transliterasyonlarına dair elde edilen sonuçlar ise aşağıdaki gibidir:

- A sırasının "u" hecesi JE'de ters basılmış olmakla beraber sesletiminde yanlışlık yapılmış ve "e" ile karşılanmıştır. Ayrıca diğer sıralarda sonu "u" ile biten hecelerin Fransızca sesletiminde istisnalar görülmekle beraber ML'de "u" ile JE'de "ou" harfleriyle yazıldığı gözlemlenmiştir.
- K sırasındaki hecelerin Türkçe karşılıkları hem ML'de hem JE'de kalınlık incelik uyumuna göre "ق" ve "ك" ile ayrılırken Fransızca karşılıklarında iki eserde de bir sistem olmadığı gözlemlenmiştir.
- S sırası hecelerinin Türkçeleri ML'de istisnasız "ث" ile verilirken JE'de bir hecenin (so) "ص" ile diğerlerinin "س" ile karşılandığı gözlemlenmiştir. Fransızcaları ise kendi içinde tutarlıdır.
- T sırasında yer alan ちchi [tɕi] sesi ML'de yanlış verilirken つtsu [tsu] doğru verilmiştir. Diğer yandan JE'de ちchi [tɕi] hecesi doğru sesletilmiş, つtsu [tsu] ise o dönem Osmanlı basınında da yer aldığı gibi "ج" ile gösterilmiştir.
- Her iki eserde de bugün kullanımda olmayan, ancak kullanıldığı dönemde de çift sesletime sahip olan ゐwi [i] ve ゑwe [e] hecelerine yer verilmiştir. Eserlerden ML'de çift sesletim de gösterilirken JE'de tek sesletim kullanmıştır.

Geçmiş 1870'li yıllara kadar uzanan, Ertuğrul Faciasıyla birlikte farklı bir boyuta taşınan Türk Japon ilişkileri bugüne kadar birçok farklı açıdan ele alınmış, incelenmiş ve bilim dünyasına tanıtılmıştır. Ancak Osmanlı döneminde Japoncanın öğretimine dair yapılmış araştırmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Bu çalışmada, II. Abdülhamit döneminde Türklere Japonca öğretmek için hazırlanmış biri sözlük, biri alfabe kitapçığı olan iki eserin Japonca karakterlerinin transliterasyonu karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Osmanlıda Japonca eğitimi üzerine yürütmekte olduğumuz çalışmaların ilk adımı olarak kabul görmesini beklediğimiz bu çalışmayla yabancı dil olarak Japonca öğretimi araştırmacılarının bilimsel çalışmalarına küçük de olsa bir katkı sağlandığı düşünülmektedir. Osmanlıda Japonca eğitimi ve bu sürecin çıktılarında biri olan Mecmua-ı Lügat adlı eserin alfabesi ile

başladığımız bu çalışma dizisinin Mecmua-ı Lügat'te yazı stili, dilbilgisi ve söz varlığı olarak devam etmesi planlanmaktadır.

SUMMARY

Background

Relations between Japan and the Ottoman Empire date back to the 19th century and the two countries began sending delegations to each other in 1870s. In 1887, Prince Komatsu, the nephew of Emperor Meiji, presented The Supreme Order of the Chrysanthemum, which is considered the greatest order of Japan to Sultan Abdulhamid II. In response, Sultan Abdulhamid II sent a delegation to Japan with the Frigate Ertuğrul to present the highest Ottoman Order Al-i İmtiyaz and to offer some gifts in 1889. The frigate sank on her way back to Istanbul in 1890, and more than 500 crew died. 69 soldiers who survived the accident were brought to Istanbul with two Japanese cruisers. Noda Shōtarō, an employee of the Japanese Jiji Shinpo newspaper, also came to Istanbul with these cruisers. Sultan Abdülhamit II asked Noda to live in İstanbul for a while in order to find out more about Turkish language and to teach Japanese to the students of Ottoman Millitary College. Thus, Japanese language teaching education began for the first time in the Ottoman Empire. In 1893, after completing his Japanese education, Mustafa Asim Efendi, one of Noda's students, wrote a trilingual dictionary called Mecmua-ı Lügat. Before this dictionary, a booklet titled Japon Elifbası, which was written by Anesti and İsakcalızâde Ali Rıza in 1905, was known as the first Japanese publication in the Ottoman Empire. In both works, the Japanese Hiragana alphabet is introduced to the readers through Turkish transliterations of the syllables. In our study, we focused on the transliteration problems of these two alphabets.

Purpose

The main purpose of the study is to reveal the transliteration differences in these alphabets written 15 years apart. Our secondary goal is to make a contribution to the Japanese studies that is being carried out in Turkey.

Method

The article is based on qualitative analyses. Both alphabets of Mecmua-ı Lügat and Japon Elifbası were considered as our research documents. Firstly, the alphabet of a literacy book used in primary schools in Japan in 1887s was determined as the reference alphabet because it was printed most recently to the Mecmua-ı Lügat. Secondly, we figured out the differences between reference alphabet and the alphabets written in Turkey. After differences were detected Mecmua-ı Lügat and Japon Elifbası were compared. Data were analysed qualitatively.

Findings

The main structural findings are as follows:

- Japanese writing system is consisted of three different alphabets called Hiragana, Katakana and Kanji. In Japon Elifbası (JE) there is only Hiragana while Mecmua-ı Lügat (ML) teaches both Hiragana and Katakana.
- In ML gojūon, in other words, "a-i-u-e-o" sequence was used. In JE, the "i-ro-ha" sequence was used. As a result, the syllable *h* n [N] is not included in JE.
- While voice change signs called dakuten and handakuten are used in ML, these voice changes are not shown in JE.

- Since ML is a trilingual dictionary, Turkish and French equivalents of Japanese syllables are given. In JE, it is seen that in addition to the French pronunciations, Armenian and Greek equivalents (Ottoman minorities' languages) are also included.

The findings about transliteration differences are as follows:

- In JE, the "u" syllable of line A is reversed and pronounced as "e". In addition, although there are exceptions in the French pronunciation of syllables ending with "u" in other lines, it has been observed that they are written as "u" in ML and "ou" in JE.
- While the Turkish equivalents of the syllables in the K line are separated by "ق" and "ك" according to the back and front vowel harmony in both ML and JE, it has been observed that there is no systematic in both works in French equivalents.
- It has been observed that the syllables of the S line are written with "ث" in ML without exception, while in JE one syllable (so) is written with "ص" and the others with "س" in Turkish transliterations. French transliterations are consistent within themselves.
- While ち chi [tei] sound in the line T is given incorrectly in ML, つ tsu [tsu] is given correctly. On the other hand, in JE, the syllable ち chi [tei] was spelled correctly, while つ tsu [tsu] was denoted with "جى" as it was in the Ottoman press at that time.
- In both works, the syllables ゐ wi [i] and ゑ we [e], which are not in use today, are included.

Conclusions

According to our analyses we can easily say that writers of Japon Elifbası has little or no knowledge about Japanese language while Mustafa Asım had Japanese education background from a Japanese native teacher. Until Mecmua-ı Lügat was introduced, the data we had were very limited about the Japanese language education in the Ottoman period. We expect that this study would be accepted as the first step of our research series. In this first step, detailed information about one of the Japanese students, Mustafa Asım, was revealed and a small part of his work was introduced. This study series is planned to continue with research from different perspectives on Mecmua-ı Lügat such as "writing style", "grammar" "vocabulary" and Noda's students.

Makale Bilgileri

<i>Etik Kurul Kararı:</i>	Etik Kurul Kararından muaftır.
<i>Katılımcı Rızası:</i>	Katılımcı yoktur
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
<i>Telif Hakları:</i>	Çalışmada kullanılan görsellerde telif hakkı ihlali yoktur.

Article Information

<i>Ethics Committee Approval:</i>	Exempt from the Ethics Committee Decision.
<i>Informed Consent:</i>	No participant
<i>Financial Support:</i>	The study received no financial support from any institution or Project.
<i>Conflict of Interest:</i>	The authors declare that declare no conflict of interest.
<i>Copyrights:</i>	There is no copyright infringement in the images used in the study.

KAYNAKÇA

- Anesti, & Rıza, A. (H. 1324 (1908)). *Japon Elifbası*. Dersaadet (İstanbul): Matbaa-i Kütüphane-i Cihan.
- Asım, M. (H. 1310 M. 1893). *Mecmua-ı Lügat*. İstanbul: II. Abdülhamit'e ithaf edilmiş ancak yayımlanmamıştır.
- Dündar, A. M. (2012). Japan in the Turkish press: An essay on books written about Japan in Ottoman script during the 19th and 20th centuries. *Asian Research Trends New Series* (7), 55-73. 5 8, 2020 tarihinde <http://id.nii.ac.jp/1629/00003734/> adresinden alındı
- Dündar, A. M. (2015). Muhayyel tarihe itiraz: Ertuğrul faciası, Yamada Torajiro ve Abdülhalim Noda Shotaro üzerine. K. A. Akkemik içinde, *Doğu Asya'nın Politik Ekonomisi*. (s. 362-372). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Dündar, A. M. (2018). İlk Türkçe (Osmanlıca)-Japonca dilbilgisi kitabı ve sözlüğü. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-17.
- Esat, M. (1310). *Mirat-ı Mekteb-i Harbiye: Mekteb-i Fünun-u Harbiye-i Şahane'nin ibtidai tesisinden bu ana kadar neşet eden zabitanın isim ve teliflerinin havi ve mektebin altmış senelik terakkiyatını muhtevi bir eser-i askeriyedir*. İstanbul: (Artin Asaduryan) Şirket-i Harbiye Matbaası.
- Esenbel, S. (2015). *Japon modernleşmesi ve Osmanlı-Japonya'nın Türk dünyası ve İslam politikaları* (2. b.). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Inagaki, C. (1887). *Kotei dokuhon*. Tokyo: Fukyuusha.
- Kurtcephe, İ., & Balcıoğlu, M. (1992). *Kara Harp Okulu tarihi*. Ankara: Kara Harp Okulu Matbaası.
- Misawa, N., & Akçadağ, G. (2008). The first Japanese language education in the Ottoman Empire (1891-92): Shotaro Noda's lectures in Ottoman Military School. *Tōyōdaigaku Khakaigakubu Kiyō*, 1(46), 219-248.
- Misawa, N., & Akçadağ, G. (2013). The beginning of the Japanese language education in the Ottoman Empire. *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, XLI, 253-278.
- Monbushou Henshuu Kyoku. (1886). *Yomi kaki nyūmon: Shōgakkō kyōkayō sho*. Tokyo: Monbushou Henshuu Kyoku.
- Naikaku Fu (Bousai Tantou). (2006, Temmuz). -Disaster management news-. *Kouhou Bousai* (34), s. 14. Temmuz 20, 2019 tarihinde <http://dl.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/10999943> adresinden alındı
- Okimori, T. (2004). *Nihongo shi* (17. b.). Tokyo: Oufuu.
- Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiyye*. (1317 / 1899). İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Seeley, C. (1991). *A history of writing in Japan*. Leiden: E. J. Brill.
- Semenov, V. (R 1328 / M 1912). *Çushima muharebesi*. Çev. Yüzbaşı Mustafa Kemal. İstanbul: Matbaa-yı Bahriye.
- Tokyo Kyouiku Kai. (1892). *Shōgakkō shūji chō gobun*. Tokyo: Tokyo Kyouiku Kai.
- Ulusan Şahin, F. Ş. (2001). *Türk-Japon ilişkileri (1876-1908)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yuzawa, T., & Matsuzaki, H. (2004). Gojūon-zu wa Nihon-go no oto no ichi ran-hyō ka? [Gendai nihongo on'in taikai]. T. Yuzawa, & H. Matsuzaki içinde, *Onsei Onin Tankyūhō - Nihongo Onsei e no Izanai- (Shirīzu Nihongo Tankyūhō)* (s. 49-59). Tokyo: Asakura Shoten.